

Dansk Geofysisk Forening

1936-1961

af

SVEND SAXOV

En kreds af yngre geofysikere havde under en meningsudveksling i løbet af 1935 fundet det ønskeligt, om danske geofysikere i højere grad var i kontakt med hinanden, og om de under planlægningen og udførelsen af deres arbejder havde mere lejlighed til at samarbejde med hinanden. Man tog derfor en tanke, som tidligere var fremsat af professor, dr. phil. MARTIN KNUDSEN, om dannelsen af en geofysisk forening op til behandling, og rammerne for en sådan forening blev fastlagt af en mindre gruppe af de interesserede geofysikere, nemlig statsgeodæt I. LEHMANN, statsmeteorologerne J. EGEDAL og HELGE PETERSEN, afdelingsgeolog, dr. phil. H. ØDUM og magister HELGE THOMSEN. I løbet af vinteren 1935/1936 nåede man så vidt, at den stiftende generalforsamling kunne afholdes den 25. marts 1936. Foruden de allerede nævnte var afdelingsgeodæt, dr. phil. EINAR ANDERSEN, docent, dr. phil. L. P. JACOBSEN, afdelingsmeteorolog L. LYSGAARD tilstede, medens magister A. NOE-NYGAARD, som også tiltrådte forslaget, var forhindret i at deltage i mødet.

Dagsordenen var: 1: Redegørelse for tidligere forhandlingers indhold og forløb. 2: Foreningens konstitution. 3a: Vedtagelse af foreningens love. 3b: Valg af bestyrelse. 4: Vedtagelse af formen for indbydelse til at indtræde i foreningen. 5: Drøftelse af foreningens fremtræden og allerførste virksomhed. 6: Eventuelt.

Som man ser en fyldig dagsorden. Ialt 20 geofysikere eller geofysisk interesserede indtrådte i foreningen.

Det første medlemsmøde fandt sted den 16. april 1936. I de første år blev der afholdt et halvårligt møde, hvor der normalt blev holdt flere foredrag, men i besættelsesårene ændredes denne praksis. På generalforsamlingen i april 1941 blev der valgt en ny bestyrelse bestående af I. LEHMANN, JOHS. OLSEN og A. NOE-NYGAARD. Allerede samme efterår blev der indledt en møderække over almindelige geofysiske emner, idet professor NIELS BOHR talte om atomfysikens nyere udvikling, professor G. HEVESY om jordens alder og professor BENGT STRÖMGREN om solens og solsystemets udviklingshistorie. Det følgende år talte JOHS. OLSEN om jordens magnetisme og beslægtede emner, og I. LEHMANN om hvad jordskælv lærer os om jordens indre. Til alle disse møder var medlem-

Professor dr. phil. Martin Knudsen

merne af Astronomisk Selskab, Fysisk Forening og Dansk Geologisk Forening indbudt, og auditorierne var særdeles vel besat. I februar 1943 havde foreningen besøg af professor W. HEISKANEN fra Helsinki, som holdt tre foredrag. Også hertil var de tre lige nævnte foreningers medlemmer indbudt. HEISKANENS besøg var muliggjort ved en bevilling fra Rask-Ørsted-Fondet. I 1943/1944 blev de almindelige geofysiske foredrag fortsat af A. NOE-NYGAARD om bjergkædedannelse og eruptiv virksomhed,

af J. P. JACOBSEN om hydrografi — et afsnit geofysik, og af HELGE PETERSEN om meteorologien som anvendt videnskab.

I årene derpå blev det almindeligt med 3 á 4 møder pr. semester, og foredragsholderne blev normalt hentet fra medlemmernes kreds; men når det har været muligt, har de skiftende bestyrelser søgt at formå udenlandske geofysikere, som af den ene eller anden grund har opholdt sig i Danmark, til at holde foredrag i foreningen. Således har der været talt af HANS PETTERSSON, B. KULLENBERG, SVERRE PETERSSSEN, J. BARTELS, N. AMBOLT, T. BARTH, H. U. SVERDRUP, A. GREGERSEN, MCGREW, B. PETERS, H. RAMBERG, R. FJØRTOFT og D. MALMQVIST. I november 1951 indledtes en ny serie af møder, idet nogle af de danske deltagere i UGGI-kongressen i Bryssel gav korte referater af mødet. Tilsvarende møder er blevet afholdt i 1954 efter Rommødet, i 1957 efter Toronto-mødet og i 1960 efter Helsinki-mødet (sidstnævnte serie udstrakte sig over 3 mødeaftener). Nævnes må det også, at der i årenes løb har været arrangeret besøg på forskellige instituter og laboratorier. Disse møder har normalt fundet sted ved forårssæsonens afslutning.

Bestyrelsen i årene 1941/1944 har også på anden måde sat sine spor i foreningens liv. Således blev det på generalforsamlingen i februar 1942 besluttet, at foreningen kan udsende en publikationsserie, indledningsvis som særtryk af andre periodica, og derigennem søge at etablere kontakt med de andre nordiske lande. I publikationsserien, der udkommer under navnet: Dansk Geofysisk Forening Meddelelse, er hidtil fremkommet

- Nr. 1: G. HEVESY, Jordens alder, 1942.
- Nr. 2: JOHS. OLSEN, Elektriske og magnetiske Métoder til Eftersporing af Stoffer under Jordens Overflade, 1944.
- Nr. 3: HANS PETTERSSON, Svenska Sedimentundersökningar, og BÖRJE KULLENBERG, Nya svenska Profillod, 1945.
- Nr. 4: I. LEHMANN, Den mikroseismiske uro og vejret, 1949.

Der er fortsat arbejdet med planerne om yderligere numre, og kun en uforudset hændelse har bevirket, at det ikke i år er lykkedes at udsende nr. 5 i serien.

Et andet interessant resultat af den initiativrige 1941/1944 bestyrelse var udsendelsen af *GEOFYSIKEN I DANMARK*. Denne bog udkom i 1945 under redaktion af I. LEHMANN, J. OLSEN og A. NOE-NYGAARD. Det fremgår ikke af bestyrelsesreferaterne eller mødeprotokollen, hvornår drøftelserne om bogen er påbegyndt, eller på hvilket tidspunkt beslutninger er truffet. Første gang, sagen nævnes, er på et bestyrelsesmøde i september 1943, hvor »man drøftede forberedelserne til trykning af afhandlinger af danske geofysiske arbejder«. Ved denne lejlighed forelå en del af manuskripterne i trykklar stand, og man må derfor formode, at tanken om bogens fremkomst er født hos bestyrelsen, som også med godt resultat gennemførte udgivelsen. Fra bogens indledning citeres: »...Her i Landet kom Trangen til Samling blandt Geofysikere til Udtryk, da man i 1936 stiftede Dansk Geofysisk Forening. Dens Formaal er gennem Foredrag og Diskussioner at give danske Geofysikere Lejlighed til at drøfte videnskabelige og faglige Spørgsmaal. Foreningen har faaet god tilslutning, og der

har blandt Medlemmerne vist sig betydelig Interesse for at blive gjort bekendt med Undersøgelser, der ligger uden for deres eget Speciale. Fra denne Forening er Ideen til nærværende Publikation oprindelig udgaaet .... Geofysiske Undersøgelser foretages i Danmark i Tilslutning til forskellige Institutioner eller under Ledelse af Kommissioner. Resultaterne offentliggøres i forskellige Publikationsserier og i udenlandske Tidsskrifter. Det kan som Følge heraf være vanskeligt at skaffe sig Kendskab til det Arbejde, der er blevet udført og udføres her i Landet. Med nærværende Publikation har man da villet give en tiltrængt Orientering paa dette Punkt, en Orientering, som skulde kunne blive til Nytte for Fagfæller og andre Interesserede ikke blot her i Landet, men ogsaa i de andre nordiske Lande...«

Bogen, der er på 71 sider, indeholder følgende bidrag: I. SESTOFT, Meteorologi; J. P. JACOBSEN, Hydrografi; J. EGEDAL, J. OLSEN og V. LAURSEN, Jordmagnetisme og beslægtede Fænomener; I. LEHMANN, Seismologi; V. LAURSEN og I. LEHMANN, Praktisk Geofysik.

Der skulle nu hengå 15 år, inden 2. del af GEOFYSIKEN I DANMARK blev udsendt; den gang under redaktion af J. M. LYSHEDE, I. SESTOFT og SVEND SAXOV. Andet bind er på 72 sider med følgende bidrag: EINAR ANDERSEN, Gravimetri; J. M. LYSHEDE, Hydrologi; BØRGE FRISTRUP og ANKER WEIDICK, Glaciologi; JØRGEN RYBNER, Ionosfæreforskning; ARNE NOE-NYGAARD, Vulkanologi.

Med disse bøger er emnet GEOFYSIKEN I DANMARK imidlertid ikke udtømt, og man må håbe, at det må lykkes indenfor de nærmeste år at udsende endnu et bind.

Udover de større publikationer var der også et ønske om mere regelmæssigt at få omtalt danske geofysiske arbejder. På et bestyrelsesmøde i juni 1948 blev det meddelt, at Dansk Geologisk Forening's bestyrelse er villigt indstillet overfor den tanke, at der i Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening trykkes en liste over danske geofysiske nyheder. Den første liste fremkom i 1948 (Bind 11, pp. 407-410), og siden har der været publiceret årlige lister. Foreningens sekretær indsamler materialet til listerne, og det må være i medlemmernes interesse at indsende oplysninger om egne bidrag og henlede opmærksomheden på bidrag fra ikke-medlemmer, for at listerne kan blive så fuldstændige som muligt.

På et bestyrelsesmøde i februar 1953 vedtog bestyrelsen at undersøge muligheden af at publicere korte referater af foreningens møder i Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening på lignende måde som møderne i Dansk Geologisk Forening offentliggøres. Ved et senere bestyrelsesmøde i september s. å. blev sagen henlagt, idet bestyrelsen for Dansk Geologisk Forening ikke så sig i stand til at afholde de med trykningen forbundne udgifter.

Endnu engang må vi vende tilbage til 1941/1944 bestyrelsen. På et bestyrelsesmøde i december 1941 drøftedes på formandens initiativ muligheden af at afholde nogle forelæsnings- eller foredragsserier over geofysiske emner, navnlig beregnet på de to faggrupper studerende indenfor det matematisk-naturvidenskabelige fakultet. Det var tanken hermed at fremme interessen for geofysik hos den yngre generation, og at arbejde

for en tilnærmelse mellem de fag, der naturligt grænser op til hinanden på geofysikens område. Det var tanken i denne form at gennemgå de enkelte discipliner i forslagsvis ca. 10 forelæsninger hver. Efter en del forhandlinger med forskellige universitetslærere besluttede bestyrelsen på et møde i februar 1942 at søge en forelæsningsrække gennemført, og JOHS. OLSEN forelæste derpå i efterårssemestret 1942 over jordmagnetisme og beslægtede fænomener. Der var planlagt andre forelæsningsrækker, men af årsager, som ikke er meddelt i referaterne eller i protokollen, blev der ikke afholdt flere.

I 1946 opstod en situation, hvor det var muligt at realisere et nærmere samarbejde med de geofysiske foreninger i de nordiske lande. På et møde den 20. juni 1946 i Abisko med deltagelse af danske, finske, norske og svenske geofysikere blev der vedtaget følgende: »..Startandet av en vetenskaplig geofysisk tidskrift under skandinavisk ledning synes vara av så stor gemensam betydelse, at vi uppmana våra ämneskolleger i respektive länder, i första hand de geofysiske föreningarna at omedelbart upptaga denna fråga til diskussion..«. Den danske deltager i mødet forelagde sagen for foreningens bestyrelse; af forskellige årsager blev spørgsmålet først behandlet på en ekstraordinær generalforsamling i slutningen af januar 1947. Kun 13 af 37 medlemmer havde fundet det nødvendigt at deltage i mødet. Efter en lang debat besluttedes, at »Generalforsamlingen anmoder bestyrelsen om at arbejde videre med spørgsmålet og skriftligt anmode samtlige medlemmer om at tage stilling til Abisko-resolutionen«.

Bestyrelsen udsendte herefter spørgeskemaer, og 23 svar indkom. Heraf ønskede majoriteten referatartikler og skandinavisk ledelse (der var udtrykkeligt i den forudgående diskussion henvist til Zentralblatt für Geophysik). Udfra de indkomne svar sendte bestyrelsen derefter følgende brev: »principielt var (der) størst interesse for et tidsskrift, der alene indeholder referater, eventuelt autoreferater og ekstrakter, men subsidiært en ikke ringe interesse for et tidsskrift med originale arbejder samt referater. En indgående undersøgelse af sagen udfra organisatoriske og økonomiske synspunkter har vi ikke ment det formålstjenligt at foretage, før stillingen i de øvrige skandinaviske lande til tidsskriftets art er os bekendt. Inden Dansk Geofysisk Forening går videre med sagen, tillader vi os at imødesee nærmere underretning om sagens stilling udenfor Danmark«.

Derefter ses det ikke, at sagen har været yderligere debatteret, ej heller om der foreligger svar eller bemærkninger fra de andre foreninger. Derimod kom der et konkret svar i form af udgivelsen af tidsskriftet TELLUS; Svensk Geofysisk Forening er udgiver, og det første nummer så dagens lys i februar 1949. Tidsskriftet kommer kvartalsvis, og det har hurtigt fundet sin plads mellem de ledende geofysiske tidsskrifter. Når man betænker, at ønsker om et geofysisk tidsskrift og et nærmere nordisk samarbejde har været fremsat ved adskillige lejligheder, må man undres over den begrænsede interesse, som Abisko-sagen fremkaldte blandt foreningens medlemmer. Det synes, som om et par særligt aktive medlemmer borttog interessen hos medlemmerne og lammede bestyrelsen. Det kan lige nævnes, at Finsk Geofysisk Forening siden 1935 har udgivet tids-

skriftet *GEOPHYSICA*; i begyndelsen udkom det med flere års mellemrum og udelukkende med finske bidrag; i de senere år kommer der 1 á 2 hefter om året, og der er adskillige ikke-finske bidrag.

Der kunne berettes om mange andre spørgsmål, f. eks. om de mange diskussioner om geofysikens stilling i Danmark eller om oprettelsen af et geofysisk institut; men vi vil begrænse os til et par enkelte sager.

Da professor NØRLUND fyldte 70 år, var foreningen sammen med Matematisk Forening arrangør af en festaften, hvor JOHS. OLSEN talte på foreningens vegne.

Foreningen har et bibliotek; det indeholder bytteforbindelser, særlig finske, samt medlemmernes egne bidrag; tidligt i foreningens historie er det besluttet, at biblioteket til sin tid skænkes til det kommende geofysiske institut. Bidrag til biblioteket modtages fremdeles (af foreningens sekretær).

Det har altid været sædvane, at der holdes en uformel sammenkomst efter møderne, hvor deltagerne har kunnet fortsætte diskussionen efter foredraget. Ved sådanne lejligheder træffer medlemmerne sammen og drøfter problemer af fælles interesse. Gennem foredragene, publikationerne og disse tvangfri sammenkomster er foreningens formålsparagraf dækket.

Bestyrelsen

Formand: J. EGEDAL (1936/37), HELGE PETERSEN (1938/40), I. LEHMANN (1941/43), V. LAURSEN (1944/46), J. OLSEN (1947/49), NOE-NYGAARD (1950/51), HENRY JENSEN (1952/53), K. MILTHERS (1954/56), J. M. LYSHEDE (1957/59), H. THOMSEN (1960) og SORGENFREI (1960-).

Kasserer: J. P. JACOBSEN (1936/40), J. OLSEN (1941/42), A. NOE-NYGAARD (1943), R. BØGVAD (1944/46), K. MILTHERS (1947/49) og I. SES-TOFT (1950-).

Sekretær: L. LYSGAARD (1936/37), NOE-NYGAARD (1938/42), J. OLSEN (1943), H. THOMSEN (1944/47), HENRY JENSEN (1948/51) J. SMED (1952/55) og SVEND SAXOV (1956-).